

și spirit enciclopedic – 70 de ani de la naștere”. În cadrul evenimentului, i s-a conferit, post-mortem, Diploma de recunoștință din partea Academiei de Științe a Moldovei, în semn de grațitudine pentru verticalitate și activitate amplă în domeniul cultivării limbii române, pentru promovarea identității și valorilor românești.

2024 – Secția studii și cercetări din cadrul Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu” elaborează bibliografia *Vlad Pohilă: Un om al scrisului* și un volum de proză scurtă semnată de Vlad Pohilă.

Tabel cronologic elaborat de dr. hab. Elena UNGUREANU, șefa Secției Studii și cercetări din cadrul BM „B.P. Hasdeu”.

CZU 821.135.1(478).09=135.1

VLAD POHILĂ LA PORȚILE (RE)CUNOAȘTERII

*Maria PILCHIN,
scriitoare, cercetătoare,
Secția studii și cercetări, BM „B.P. Hasdeu”*

Preliminarii la o progresie a (re)cunoașterii

În sens literar, îl cunoașteam pe Vlad Pohilă mai mult ca traducător și redactor, stilizator dibaci de proză scurtă și de romane. Deodată, descoperim aceste narațiuni, aceste inedite nuvele postume care fascinează prin stilul plastic, prin performanța selecției lexicale, prin forța narativă. Cele cinci proze scurte surprind prin concept și prin sprinteneala de limbaj. Există o poetică a prozei acolo, un simț acut al limbii și al imaginilor expresive create cu ajutorul acesteia. Forma și fondul se îngemănează într-o manieră măiestrită încât nu poți să nu regreti faptul că Vlad Pohilă nu și-a propus să scrie mai multe astfel de texte. E vorba de un scriitor profesionist, cu școală, cu gust estetic-literar, cu lecturi, cu vădite perspective asupra ideii de ceea ce ar trebui să fie un text literar, o povestire (anticiparea, basorelieful, memoria involuntară, flashbackul, colajul, distanțarea etc.).

Narațiunile sale se înscriu perfect în estetica generației sale optzeciste, nu lipsește intertextul literar și cultural, domină

contextul postimperialismului sovietic. Personajele sunt chipuri dintr-o galerie a tranziției moldovenești, în mare parte niște intelectuali basarabeni, poeți, cercetători, reprezentanți ai minorităților naționale (care prin contrast propun o proiecție a majorității naționale), tinere basarabence plecate de acasă pentru a deveni, a învăța, a gusta din mersul lumii deloc empatică.

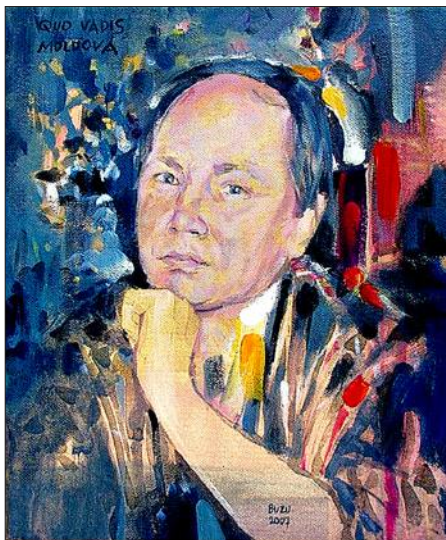
Poetul-prozator

Tânărul poet din narațiunea *Pe bulevardul fără oameni*, care a hotărât să scrie de azi încolo proză, nu este un personaj întâmplător. Asistăm la configurarea conștientă a poeticii prozei ca manifest, ca dezechisat, ca necesitate creatoare. Vlad Pohilă e conștient că proza trebuie să fie po(i)etică, făcută cu migală, cu idee, elaborată chiar, căci e lucru de orfevru. E atitudinea firească a lingvistului și traducătorului Vlad Pohilă.

„Voi scrie un roman, ceva gen Kafka, sau Joyce”, – își zise el, dar se combătu însuși pe dată. «Kafka, Joyce? Vechituri. Ceva baroc, à la Gabriel García Márquez sau poate ceva în genul Nathaliej Sarraute».” Este un incipit mai mult decât promițător, este chiar o cheie de interpretare a prozei marca Vlad Pohilă. Un mare cititor și cărturar, autorul este conștient de vastitatea literaturii prozastice înspre care converge și cu care dialoghează, pornind să scrie proză. Referințele la Faulkner, Camus ș.a. conturează perimetrul interesului și cel al performan-

Cele cinci proze scurte surprind prin concept și prin sprinteneala de limbaj. Există o poetică a prozei acolo, un simț acut al limbii și al imaginilor expresive create cu ajutorul acesteia. Forma și fondul se îngemănează într-o manieră măiestrită încât nu poți să nu regreți faptul că Vlad Pohilă nu și-a propus să scrie mai multe astfel de texte.

ței lecturale a autorului. Cartografierea axiologică a prozei lumii ne face să reperăm pe Kafka, Joyce, mari nume ale romanului modernist, pe Gabriel García Márquez, cap de serie al boomului latino-american în ceea ce privește romanul secolului XX, și pe

Teodor Buzu. „Vlad Pohilă sau Quo vadis, Moldova?” Pânză, ulei (2007).

Nathalie Sarraute, semn al schimbării de paradigmă: antiromanul, noul roman francez, experimentalismul și suprimarea verosimilității din romanul clasic. E harta unui teritoriu, e topografia unei gândiri docte, enciclopedice care, scriind, nu poate să ignore tot ce s-a făcut până la ea. E atlasul mintal al unei deveniri intelectuale, cultural-artistice, literare. Sunt *Imagines Mundi* în varianta lui Vlad Pohilă.

Personajul aplică, la final, dezideratelor sale modernist-experimentaliste o corecție de traiectorie – chosismul, ca viziune artistică asupra lumii ca sistem de lucruri, ca o dimensiune obiectuală care servește drept rezistență unor idei abrazive și oprimate: „birou, țigări, ibricul, hârtie curată, stilouri și o pisică de catifea”, acestea sunt salvarea tânărului scriitor care se retrage din compania vanitoasă, lașă și ipocrită a confrăților de penel care nu sunt decât efigii rușinoase ale cenzurii, colportării, invidiei nedrepte. Tânărul scriitor se retrage înspre lucruri dinspre oameni, așa cum cei din urmă trădează, pizmuiesc, pun gând rău.

Spiritus Fausti

Doctor Fabius e un text care face figură aparte. E ceva special acolo. E chiar un dialog cu sinele, un sine fugit din comunism, din toate pârghiile abrazive ale acestuia. Misticismul basmelor hoffmanniene, demonismul faustic, doar că Mefisto coborând, de această dată, din transcendență în imanență, cere sufletul în schimbul susținerii unei teze de doctorat, nu al iubirii, tinereții eterne etc. Toate acestea creează un univers caleidoscopic, în care, ca într-o cameră a umbrelor, viața prinde contururi de coșmar. Este coșmarul în care sunt vâdate spiritele anti-sistem.

Turnul de fildeș al cercetătorului, al doctorandului de la Academia de Științe, „cinci pași în lung, patru pași de-a curmezișul” este camera oferită lui de sistemul sovietic, este eterna problemă locativă bulgakoviană. Lingăii, conjuncturiștii – iată dimensiunea umană a acestei lumi. Ideea surprinzătoare a narațiunii este una care răstoarnă orice orizont de așteptare: sufletul vândut, ascuns în sacul diabolic, funcționează ca un vaccin, ca o imunizare împotriva sistemului, sufletul cel bun convertește la bine alte spirite din sacul legat la gură. Demonul încearcă să întoarcă sufletul celui care este posesorul lui inițial, promițând să-i lase bunul nume, teza de doctorat susținută, succesul într-ale amorului etc. Fabian nu acceptă, alungând ființa drăcească de la ușa sa. Finalul

Vlad Pohilă împreună cu cercetătorii bucureșteni Mioara și Andrei Avram (2001).

acestei proze scurte e însă profund: interacțiunea și pactizarea cu diavolul, indiferent de condiționări și înțelegeri, lasă urme în oglinda sinelui. Nu poți scăpa integru din acest tip de pactizare, care te face „țândări”, nu există un paliativ fantasmatic, viața bate basmele, râde de ele. Când pleacă Răul, când se retrage, el te lasă dezorientat, și atunci chipul lui rămâne în oglinda propriei identități, îl păstrezi acolo pentru a-ți asigura mnemotehnica rezistenței în cazul unei reveniri. Comunismul dispărut nu înseamnă o *tabula rasa* rămasă după, el a lăsat sechele, amintiri, frici, traume ale minții și sufletului. Este un gol semnificativ care rămâne și pe care intelectualii se grăbesc să-l umple. E gaura rămasă după ce desenul din covor a fost rupt, tăiat, furat. Intelectualii se grăbesc să îl refacă, să țese bucata lipsă, aruncând oglinda falselor proiecții suprapusă peste acea țesătură identitară. E fenomenologia spiritului și al intelectului raționalizator.

Poeții mor, căci Thanatosul e imanența poeziei și a vieții

Nu, el nu vroia să moară este o narațiune uluitoare. Te copleșește printr-un fel de predicție a morții proprii (căderea). Numele eminescian al poetului, Mihai, plăcerea stănesciană pentru votcă și un obiect manifest – „geanta-diplomat ticsită cu cărți și ziare” – transformă acest text într-un fel de ghioc literar, o prefigurare a

sortii viitoare pe care o vor avea cam toți poeții adevărați. Poetul e un inadaptat, un artist care se simte străin printre ai săi.

E creatorul față în față cu lumea de cancan literar: „Întrebarea nu era lipsită de noimă: în ultimul timp, poate și din cauza ascensiunii lui în ierarhia literară, se iscaseră fel de fel de vorbe despre el. Că de ce și-a părăsit soția la numai după doi ani de trai, lăsând-o cu un copil de nici un an, cu tot cu apartamentul pe care-l primise de la Uniunea Scriitorilor. Că-i un soi de slugă la o editură falimentară. Că nu participă la niciun miting sau adunare națională, deși are ce spune acolo. Că bea mult, prea mult în ultima vreme. Că...”

„Doamne, cum vă mai sinucideți!” (bând votcă) e verdictul dat de realitatea acestor proze. Viața ca un suicid continuu, ca o formă de a te anihila ca individ gânditor. Poetul care moare strivit de roțile unei mașini pe bulevardul central al țării, poate e chiar schița unui autoportret mortuar: „Mihai, care era atât de apreciat ca un cunoscător de excepție al limbii materne, el, care scrisese, citise și puse la punct sute de mii, ba poate și milioane de cuvinte”.

Străinul nu e decât o proiecție a propriei reflecții

Așot, ce-ai făcut tu, Așot? este o narațiune în care prin ochii unui armean ne descoperim pe noi, basarabeni: fricoși, obedienți, lipsiți de inițiativă și demnitate. Aflăm istoria lui Așot, un armean venit în Moldova după conflictul armat din Karabahul de Munte, narațiunea având ca fundal temporal războiul din Transnistria.

Vlad Pohilă prezintă cu multă savoare melanjul cultural, lingvistic al Chișinăului pe care l-am exemplifica mai degrabă gastro-nomic: „Iar repertoriul de băuturi alcoolice «La nea Ștefan» era poate cel mai dat naibii în tot Chișinăul: găseai aici orice vin sec ori alcoolizat produs în Basarabia, vinuri albe și roșii de casă, pălincă unguerească și șliboviță sârbească, cel puțin zece varietăți de votcă rusească, bere locală, dar și bavareză, cehă sau poloneză, vinuri de Cotnari, Odobești, Mufaltar, Târnave, Tocaj, coniacuri românești, bulgărești și grecești, lichioruri, rom și whisky aduse nu se știe cum de peste Ocean, în fine – spirt medicinal, din cel croat, după care capul te doare toată săptămâna”. O enumerare delicioasă ca gust și încântătoare ca geografie a culturii vinului și a țăriilor de tot felul.

Totodată, descoperim o portretizare antropologică a moldovenilor, o privire dintr-o parte: „Așot descoperi că moldovenii

beau mult, cu mult mai vârtos decât armenii, poate chiar și decât unii ruși. Atâta doar că, spre deosebire de ultimii, se țineau bine până la capătul dezmațului, în plus, cu foarte mici excepții, nu se scandalizau. Părăseau birtul legănându-se ușor și fie că se întreceau la cântat melodii populare, fie că păstrau o tăcere de mormânt”.

Așot are o deschidere exemplară pentru acest spațiu, pentru cultura lui, de la poetul armean Kevork Emin la Mihai Eminescu – aștia sunt pașii lui. Există, de altfel, în acest personaj întruchiparea unei dorințe auctoriale, a unui vis pe care îl avea intelectualul Vlad Pohilă de a vedea minoritățile naționale învățând limba română și integrându-se în societatea noastră. Crima săvârșită de Așot, omor în stare de afect, un afect al ocării, al injuriilor de mamă, scot în față individul aprig la mânie, demnitatea caucaziană, una care le cam lipsește moldovenilor chiar și în războiul de pe Nistru. Armeanul omoară pentru că e înjurat de mamă. Moldovenii însă tac mâlc când li se ocupă teritoriile. E o revelație a contrastelor, una tristă, pesimistă chiar. E opoziția aparențelor și a realității, a discursului și a imaginii, a reprezentării noastre literare ca populație postsovietică, ca idee națională inexistentă, de facto. Străinul (armeanul) nu e decât o proiecție a propriei reflecții. Metafora Străinului este la Vlad Pohilă o oglindă băgată sub nasul nostru național, este problema noastră venal-metafizică, e chestiunea fundamentală a oricărei identități, este întrebarea cea de toate zilele, a zilelor noastre basarabene.

Iubirea ca utilizare

Un cumnat, doi cumnați este o proză care, la o primă lectură, ar părea că e o povestire de amor. Sonia (Sofica), studenta basarabeană, dar și cântăreață în barul „Kalașnikov” de la Baia Mare, își găsește un amant cu care petrece o noapte furtunoasă. Reperăm scene de amor create cu multă abilitate narativă și descriptivă. Sunt fragmente pline de senzualitate și farmec carnal. Există însă aici un soi de indecență. Și ea nu ține însă de relația fizică, de copulație, până la urmă. Purtarea necuviincioasă se referă la lipsa de respect pentru boală și moarte, pentru Marea Trecere a omului. O surprinzătoare tehnică narativă este și cea a gurii de la televizor: știrile TV și comentariile făcute de personajul Sonia pe marginea lor, asociațiile pe care le face cu țările, cu locurile din buletinul de știri, cu membrii propriei familii etc. E bruiajul Evului (Mass) Mediu pe care îl populăm.

În fond, la o lectură mai atentă, cititorul constată că toate cele de mai sus se suprapun și se întrepătrund cu o idee latentă: Sofia Spănu se încurcă cu un taximetrist care nu vede în ea decât un obiect al pasiunii și care nu empatizează deloc cu ceea ce este ea ca om, ca ființă a cărei mamă stă să moară. Un cinism al relațiilor dintre sexe, un dispreț al bunei-cuviințe umane, al empatiei și înțelegerii celuilalt în afara corporalității, o nerușinare a utilizării celuilalt pentru plăcerile trupești, fără a gândi la nevoile sale emoționale – iată despre ce scrie acolo autorul. E nostalgia spiritului pierdut, o revenire la tema sufletului din *Doctor Fabius*, o linie de continuitate, nuanțată altfel într-un context al temelor minore, cotidiene, aproape mizerabiliste ale literaturii zilei.

Un prozator pe care l-am avut, fără să fi știut!

Așadar, în ce categorie, generație, mișcare literară intră acest autor? Vlad Pohilă scrie o proză iremediabil optzecistă, românească și europeană. L-am citit în cheia prozei lui Ioan Groșan, nefiind vorba de vreo influență directă. Nu, era prisma generației, a epocii și a unui stil viu, ironic, doct și teribil (teme, personaje, imagini). Toate acestea contribuie la crearea unui sistem de distincție prozastică atunci când vorbim despre proza scurtă a lui Vlad Pohilă. O proză scurtă, puțină, ca o scânteiere ce își sugerează întregul potențial vulcanic care s-ar fi putut revărsa peste noi. Autorul pare să spună că personajele-arhetipale există ca de când lumea, ele sunt

în materia literaturii, autorul nu are decât să le preia de acolo și să le îmbrace în trama narativă a unei epoci literare, a unui scenariu

Vlad Pohilă scrie o proză iremediabil optzecistă, românească și europeană.

L-am citit în cheia prozei lui Ioan

Groșan, nefiind vorba de vreo influență directă. Nu, era prisma generației, a epocii și a unui stil viu, ironic, doct și teribil (teme, personaje, imagini). Toate acestea contribuie la crearea unui sistem de distincție prozastică atunci când vorbim despre proza scurtă a lui

Vlad Pohilă.

dramatic al zilei, a unei clipe din scriitura unui autor concret care, repetată și variată, poartă numele de idiostil.

Această glisare prozastică a lui Vlad Pohilă nu trebuie ignorată. E manifestă, e un exercițiu mai mult decât reușit de la care ar putea învăța foarte mulți prozatori basarabeni cu multe texte la activ, dar cu puțin stil, cu puțină cunoaștere a limbii, cu o crasă ignoranță a ceea ce înseamnă poetică a prozei și o vădită necunoaștere a marilor povești ale lumii, ale Marilor Narațiuni ratate în secolul trecut (comunismul și nazismul). Ideea centrală a acestor narațiuni este cea a căutării rostului uman: erotic, artistic, științific, identitar, existențial. E o rețea de semnificații, un sens trăit al unui intelectual și cărturar basarabean – Vlad Pohilă. E lupta lui, de manieră hegeliană, pentru (re)cunoaștere (*Anerkennung*) personală și națională. E dorința „antropogenetică” a individului gânditor.

Un minunat prozator pe care l-am avut în literatura noastră fără să fi știut!

DOCTOR FABIUS

Vlad Pohilă

Noaptea dinaintea zilei când Fabian avea să-și dea doctoratul în fața unei comisii cu savanți bătrâni, gravi, prea competenți în materie și exagerat de pedanți, nopțile acelea trecură sub semnul unor vise nespuse de urâte. Se trezea și sărea din pat de parcă s-ar fi temut să nu se țină visul de el, pe spatele-i ars de soare în grădina unei mătuși ce locuia la marginea orașului curgeau șiroaie de apă rece ca gheața, iar așternutul părea presărat cu jăratic.

Într-o seară o visă pe bibliotecara-șefă de la Academie, o femeie îmbătrânită și malițioasă. Ea-și întindea mâinile spre gâtul lui Fabian și tot țipa: „Să aduci chiar acum cartea! Ori te aranjez eu! Știu, știu că te temi! De n-o aduci, te denunț la consiliul academic